

МУЛЬТИПЛІКАЦІЙНІ ОБРАЗИ ЯК ЧИННИК НЕГАТИВНИХ ЕМОЦІЙНИХ ПЕРЕЖИВАНЬ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Хахановська Т. А. МУЛЬТИПЛІКАЦІЙНІ ОБРАЗИ ЯК ЧИННИК НЕГАТИВНИХ ЕМОЦІЙНИХ ПЕРЕЖИВАНЬ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ. В статті розглядається вплив мультиплікаційних образів на емоційний розвиток дитини. Емоції відграють визначальну роль у житті кожного. Насамперед це стосується дошкільників, оскільки у їх віці вони вже серйозно зустрічаються з реаліями навколишнього світу і так чи так емоційно на них реагують. Також перший досвід емоційного реагування на цей світ, як правило, залишається значимим у процесі дорослішання дитини або й упродовж всього її життя. У сучасних медіасупільствах важливим агентом розвитку емоційної сфери дітей є аудіовізуальні (екранні) медіа. Діти надзвичайно люблять дивитися телевізор, а особливо мультиплікаційні фільми. І за певних умов (при надмірно тривалому перебуванні перед екраном телевізора, комп'ютера чи іншого відеопристрою; при перегляді мультфільмів з елементами жорстокості й агресії тощо) наслідки надмірного споживання цієї медійної продукції можуть негативно позначитися в т.ч. й на ситуаційному емоційному самопочутті дитини або й на розвитку її емоційної сфери в цілому. Тому в статті Проаналізовано психологічні особливості впливу мультфільмів та мультиплікаційних образів на емоційний стан дітей дошкільного віку. Розглянуто основні механізми впливу мультфільмів на розвиток особистості дитини. Також розглядалися їх негативні наслідки на поведінку дошкільника, адже сприйняття світу діти як раз переносять на свою поведінку. Адже саме діти дошкільного віку дуже чутливі к зовнішнім проявам оточуючого світу.

Ключові слова: емоційний стан; медіасередовище; особистість дитини, мультиплікаційний образ.

Хахановская Т. А. МУЛЬТИПЛИКАЦИОННЫЙ ОБРАЗ КАК ФАКТОР НЕГАТИВНЫХ ЭМОЦИОНАЛЬНЫХ ПЕРЕЖИВАНИЙ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА. В статье рассматривается влияние мультипликационных образов на эмоциональное развитие ребенка. Эмоциональное развитие - важный этап в жизни человека, ведь эмоции играют определяющую роль в жизни каждого. Прежде всего это касается дошкольников, поскольку в их возрасте они уже серьезно встречаются с реалиями окружающего мира и так или иначе эмоционально на них реагируют. Также первый опыт эмоционального реагирования на этот мир, как правило, остается значимым в процессе взросления ребенка или и на протяжении всей ее жизни. В современных медиаобществах важным агентом развития эмоциональной сферы детей является аудиовизуальные (экранные) медиа. Дети очень любят смотреть телевизор, особенно мультипликационные фильмы. И при определенных условиях (при чрезмерно длительном пребывании перед экраном телевизора, компьютера или другого видеоустройства, при просмотре мультфильмов с элементами жестокости и агрессии и т.п.) последствия чрезмерного потребления этой медийной продукции могут негативно сказаться в т.ч. и на ситуационном эмоциональном самочувствии ребенка или на развитии его эмоциональной сферы в целом. Поэтому в статье проанализированы психические особенности влияния мультфильмов и мультипликационных образов на эмоциональное состояние дошкольника. Рассмотрены основные механизмы влияния мультфильмов на развитие личности ребенка. Так же рассматривалось их негативные последствия на поведение дошкольника, ведь восприятие мира дети как раз переносят на свое поведение. Ведь именно дети дошкольного возраста очень чувствительны к внешним проявлениям окружающего мира.

Ключевые слова: емоциональное состояние; личность ребенка; медиасреда; мультипликационный образ.

Актуальність дослідження. Емоційна сфера дошкільника представлена сукупністю особливих внутрішніх психічних станів, які проявляються в суб'єктивних відносинах і безпосередньо впливають на пізнавальну діяльність і поведінку. До емоційної сфери особистості дитини дошкільного віку належать переживання нового, здивування, сумніву, радощів пізнання. Основним джерелом емоцій у дошкільників є ігрова діяльність. Формування почуттів сприяють успіхи і невдачі в пізнанні, взаємини з ровесниками і батьками, читання художньої літератури. Особливо важливим є сприймання телепередач і перегляд кінофільмів.

Із виникненням кінематографу майже одночасно й постала проблема впливу мультимедіа на розвиток особистості дитини дошкільного віку. Якщо раніше діти більшу частину часу проводили на вулиці з однолітками, то зараз живе спілкування витісняють мультфільми. Переглядаючи мультфільми про улюблених героїв, вони поринають у фантастичний світ, порівнюють себе з вигаданими персонажами, відтворюють їх поведінку. Перебуваючи під впливом мультимедіа, у дитини починає формуватися її власна картина світу, яка суттєво відрізняється від реальної. Зустріч із таким, іншим світом, який дитина не до кінця усвідомлює, призводить до розладу емоційного стану. Цим обумовлена гостра потреба у дослідженні механізму впливів мультиплікаційних образів на емоційну сферу дітей дошкільного віку.

Аналіз останніх публікацій. Вагомий внесок у вивчення впливу медіа на дитину зробили зарубіжні фахівці, зокрема Х. Хімелвейт та її колеги. І хоча їх результати були досить суперечливими, а виявлені кореляційні зв'язки дуже слабкими, це не завадило дослідженню набути важливого значення. Пізніше психологічні аспекти впливу мультиплікації на розвиток особистості дитини розглядали С. Асенін, Д. Бабиченко, Б. Крижанівський, М. Кузнецова, О. Матрусова, М. Ромашкова, Є. Сивоконь та ін. Вплив мультфільмів на розвиток психічної та емоційно-вольової сфери вивчали й вітчизняні дослідники, зокрема В. Абраменкова, Л. Гордієнко, А. Допіра, А. Дрозд, В. Мухіна, Н. Северенчук, Л. Чорна, І. Шульга.

Об'єктом дослідження стала емоційна сфера дошкільників; **предметом** – вплив мультиплікаційних образів на емоційні переживання дошкільників.

Мета статті – ґрунтуючись на емпіричних дослідженнях висвітлити головні проблеми впливу мультимедіа на розвиток особистості дошкільника та виокремити ключові засади, що уможливають вплив медіа, зокрема мультфільмів та мультиплікаційних образів на дітей.

Виклад основного матеріалу дослідження. На будь-яких вікових етапах дітям притаманна спостережливість. Вони уважно вивчають навколишнє середовище, відмічають його нюанси і в подальшому формують власну картину світу. Зразками поведінки для дітей, наголошувала В. Мухіна, слугують, насамперед, дорослі, а саме їх вчинки, взаємини. Найбільш істотний вплив на дитину має поведінка безпосередньо її близького оточення. Вона схильна їх

наслідувати, переймати манери, запозичувати в них оцінку людей, подій, речей. Проте справа не обмежується близькими людьми. Зразком для дитини може бути також і поведінка однолітків, які мають популярність у дитячій групі. Зрештою, чималої ваги набувають зразки поведінки, представлені в діях казкових персонажів, наділених різними рисами [4].

Дошкільники стикаються з казковими героями на сторінках книг, на телевізійних екранах, переглядаючи мультиплікаційні, а також художні фільми. Саме мультфільм став сьогодні для дитини не тільки одним з основних носіїв і трансляторів уявлень про світ, про відносини між людьми і норми їх поведінки, а й джерелом якісних емоційних переживань [5].

Вплив мультиплікаційних фільмів на дошкільників можна, вважає В. Мухіна, пояснити дією трьох основних психологічних механізмів: зараження, навіювання і наслідування.

Зараження – процес передачі емоційного стану від одного індивіда до іншого. У нашому випадку – емоційне занурення дошкільника у мультфільм, переймання емоційного стану мультиплікаційних персонажів. Дитина у такому віці потребує постійної емоційної підтримки оточення, але, на жаль, не завжди її отримує в бажаній кількості. Тому нестача такої підтримки частково компенсується переглядами мультфільмів, з яких і відбувається емоційна передача.

Навіювання – вплив на людину вербальними або невербальними засобами, які викликають певні стани, створюють деякі відчуття, формують уявлення. Мультфільм не тільки насичує емоційний стан дитини, а й, як зазначалося раніше, будує певне сприйняття світу, формує стереотипну поведінку.

Наслідування – особлива форма поведінки людини, що полягає у відтворенні нею дій інших осіб. У дошкільників механізм наслідування дуже розвинений, оскільки допомагає формувати власну поведінку. Тому, часто можна спостерігати як діти наслідують поведінку та вчинки героїв мультфільмів, при цьому вважаючи їх абсолютно правильними [8].

Завдяки певним особливостям мультфільмів і відбувається прояв вище зазначених механізмів. Адже з одного боку, мультфільми розповідають про те, що діти вже знають, а з другого – мультфільми дуже емоційні, тому вони так яскраво впливають на дошкільників.

Деякі діти, особливо хлопчики, внутрішньо орієнтуються на негативний еталон у поведінці. У своїх вчинках вони відображають дії уявних персонажів та реальних людей, які не завжди поведуться правильно. Дивлячись на них, дошкільник не може об'єктивно аналізувати правильність їхньої поведінки. Адже бракує власного досвіду, а всі знання набутті спостереженням за навколишнім світом.

П. Вінтерхофф-Шпурк провів кілька десятків тисяч досліджень медіавпливу, детально їх проаналізував та виявив, що медіа, зокрема мультфільми, впливають на три емоційні сфери особистості: когнітивну, емоційну та поведінкову. Він упевнений, що особливий вплив відбувається саме на емоційну сферу юних глядачів. Діти потребують емоцій і відчуттів (у тому чис-

лі неприємних) значно більше, ніж дорослі, і ця потреба (сила якої є індивідуальною) позначається на особливостях їхнього сприйняття і, як результат, поведінки [2].

Постійний перегляд мультфільмів (щодня понад годину), зауважує Р. Пацлаф, формує в дошкільника специфічний тип сприйняття, для якого характерна низька розумова активність. За останнє десятиліття здатність сюжетів про сучасних героїв переважає агресія, вульгарність, бійки. Основними критеріями негативного впливу є емоційний стан персонажів, наголошення на негативних аспектах реальності, демонстрація соціально-патологічних форм поведінки, експлуатація шоківих і емоційних подробиць. Саме це й підштовхує до підвищення рівня тривожності, виникнення агресії, страхів, притуплення емоційних і моральних якостей особистості [5].

За дослідженнями Л. О. Гордієнко, найбільш типовими діями мультиплікаційних героїв є намагання: скоїти вбивство – 51 % мультфільмів; вирватися з ув'язнення, врятувати своє життя – 23 %; розбагатіти (знайти скарб, вкрасти коштовності) – 17 %; виконати свій громадянський і службовий обов'язок, переступаючи всі відомі принципи моралі – 9 %. Ідентифікуючи себе з такими героями, цілі та мотиви поведінки яких представлені як позитивний зразок, дошкільники можуть долучитися до прагнень і почуттів, далеким від ідеалів добра, співчуття та справедливості [3].

В ієрархії ціннісних орієнтацій героїв, доводить А. С. Зубкова, домінує задоволення статевих потреб – 54 % мультфільмів; володіння фізичною силою або зброєю як засобом досягнення своєї мети становить 40 %; гроші, багатство – 14 %; помста – 10 %; збереження життя – 10 %. Такі цінності, як дружба, справедливість, гідність і честь представлені дуже слабо – 3 % [6].

Якщо діти переважно споживають такі мультфільми, то можна припустити, що мультиплікаційні образи дійсно впливатимуть на емоційний стан дошкільників.

Досліджуючи окреслену проблему, В. Абраменкова вважає, що довготривале переглядання мультфільмів формує психологічну залежність від екрану. Відбувається витіснення живого спілкування, колективної гри з однолітками і спільної праці з дорослими. Її теорія полягає в тому, що екранні образи, безумовно, відкладаються у свідомості дитини і з джерела інформації перетворюються на джерело трансформації картини світу. Такий процес зумовлює переоцінку цінностей, що проявляється: в агресії щодо живих істот та в піднесенні матеріальних предметів; полегшеному ставленні до життя і смерті; розмиванні меж дозволеного в уявленнях про моральну поведінку; ранній сексологізації та еротизації дитячої свідомості; інокультурних нормах і зразках [1]. А також призводить до виникнення важкого внутрішньоособистісного конфлікту між реальним та нереальним світами, в який вступає дитина. Модель реального світу не відповідає внутрішній моделі, що закладається в підсвідомості дошкільника. Тому цей конфлікт потрібно вирішувати, і лише двома шляхами: змінити світ або змінитися самому, що може спричинити психологічну травму або ще глибше занурення в нереальне [1].

Проте, перегляд агресивних мультимедіа, як зазначає О. В. Петрунко, здійснює не лише негативний, а й позитивний вплив, виконуючи низку важливих соціалізувальних функцій: зміцнює базові настанови, які набуті в дитинстві; розширює світогляд, дає «нерафіноване» знання про навколишній світ як цілісне явище; спонукає до рефлексії над прихованою стороною життя, спонукає до особистісного зростання та готує дитину до майбутніх життєвих випробувань [6].

У здійсненому нами емпіричному дослідженні взяло участь 75 респонденти: 60 дітей, 10 батьків та 5 вихователів. Для дослідження впливу мультиплікаційних образів на дітей було вирішено взяти 60 дошкільників віком від п'яти до семи років. Усі вони виховуються у типових (без тих чи тих соціально-психологічних відхилень) сім'ях і ходять у звичайний дитячий садок. Ця вікова категорія дітей виокремлена нами через те, що в цьому віці діти надзвичайно сильно піддаються впливу різної інформації, яка надходить з навколишнього середовища і не спроможні відрізнити корисну інформацію від тієї, яка може нанести шкоду. У свою чергу батьки, як показують спостереження, після того як забрали дитину з дитячого садочка, зайняті власними справами, а для того, щоб діти «не заважали» вони вмикають їм мультфільми.

Для виявлення впливу мультиплікаційних образів на дошкільників нами були проведені ряд методик. Використано авторські анкети «Телевізійні уподобання дитини» для дітей і вихователів.

Опитування респондентів виявило протиріччя між інформацією яка поступала від дітей та їх батьків. А саме, за словами батьків їхні діти дивляться телевизор досить мало часу. Після бесіди з дітьми виявилось, що діти дивляться телевизор значно більше часу ніж вважають батьки. Діти більше розповідали про улюблені мультфільми та персонажів мультфільмів, які вони дивляться вдома (хлопчики найчастіше називають героїв Трансформерів, Ніндзяго, Людину-Павука і т.д., а дівчатка принцесу Софію, Вінкс, героїнь Монстерхай тощо), і значно менше було сказано дітьми про книжки, які їм читають батьки та ігри в які з ними граються.

Лише 10 % опитаних дітей розповідали, що дома, після повернення з дитячого садочка, вони займаються з батьками спільними справами: читають, граються, виконують разом домашні справи, спілкуються, дивляться мультики, разом гуляють і т. ін. Інші 90 % дітей у дитсадку мають значно більше спільної діяльності з дорослими й іншими дітьми, ніж удома. Багато з них із задоволенням відвідують дитячий садочок навіть якщо мають можливість залишитися вдома з батьками.

Така статистика свідчить про те, що дорослі проводять занадто мало часу з власними дітьми. Деякі на це не мають часу, а деякі просто не хочуть, тому такі помічники як мультфільми дуже допомагають батькам.

Цікаві результати показало опитування дітей щодо їхніх телевізійних уподобань і часу, який вони проводять біля телевизора. Результати наведені нижче у таблиці 1.

Телевізійні уподобання дітей

Оцінювані параметри	Кількісні показники виборів
Як часто ти дивишся мультики?	
Декілька разів на тиждень	5 %
Кожного дня	95 %
Чим тобі подобаються мультики?	
Веселі	32 %
Добрі	5 %
Смішні	20 %
Хороші	5 %
Цікаві	38 %
Який твій улюблений мультфільм?	
Дісней	10 %
Мультфільми з боротьбою	68 %
Розвиваючі	22 %
Хто є твоїм улюбленим героєм?	
Негативні	72 %
Позитивні	28 %
З ким саме ти обговорюєш побачене в мультфільмах?	
Батьками	23 %
Друзями	40 %
Ні з ким	37 %

На основі отриманих відповідей ми поділили нашу вибірку на дві групи: діти, яким подобаються позитивні герої та діти, яким подобаються негативні герої. Тому результати наступних методик ми порівнювали між двома групами.

Для діагностики емоційної динаміки дошкільників та визначенні чинників її стабільності нами був використаний проєктивний тест «Обери потрібне обличчя», авторами якої є Р. Теммл, М. Доркі та В. Амел. Після обробки й аналізу отриманих нами емпіричних даних були зроблені наступні узагальнення: у групі дітей, яким більше подобаються позитивні мультиплікаційні персонажі, рівень тривожності назагал виявився меншим, ніж у групі любителів агресивних, войовничих персонажів. Виявлений високий рівень тривожності – 18 %, середній – 64 %, низький – 18 %; у дітей, яким подобаються негативні герої спостерігалася тривожність на високому рівні у 23 %, середньому – 65 %, низькому – 12 %. Під час статистичної обробки результатів за U-критерієм Манна-Вітні не виявлено достовірності відмінностей ($U = 309,5$).

Проте, вважають А. Бандура та С. Мілграм, навіть якщо статистичні відмінності відсутні, це не означає, що негативні мультиплікаційні образи не впливають на рівень тривожності і моделювання небажаної поведінки. Адже

методи математичної обробки ведуть до втрати індивідуальних відмінностей емпіричного матеріалу і не дозволяють розгледіти всі чинники, особливо ті, що приховані, не дані у відповідях дитини чи у результатах її діяльності (грі, експериментуванні, предметно-практичній діяльності).

Для виявлення агресивності, невпевненості у собі та залежності нами була застосована методика «Кактус». Отримані результати дозволили виділити значний на нашу думку відсоток дітей (23%), які переживали почуття самотності та потреби у домашньому захисті. Такі результати ще раз підтверджують те, що дітям не вистачає батьківської уваги та турботи.

Порівнявши групи дітей, поділених за характером улюблених мультиплікаційних образів, після обробки даних ми отримали такі результати: прояв агресивності в дітей, яким подобаються позитивні герої, трапляється в 12 %, водночас у дітей, яким подобаються негативні герої – 49%.

Перевірка достовірності отриманих емпіричних відмінностей, отриманих у процесі нашого емпіричного дослідження, зокрема показників агресивності між двома вибірками досліджуваних за χ^2 -критерієм Пірсона показала, що $\chi^2=22,44$ для $P<0,01$. Отже, результати статистично значущі, що свідчить про те, що прояв агресивної поведінки в дітей, які надають перевагу негативним мультиплікаційним образам, значно більший, ніж у дітей, які люблять позитивних героїв.

Висновки. Проаналізувавши психологічні особливості впливу мультфільмів та мультиплікаційних образів на емоційний стан дошкільника, ми дійшли висновку, що постійний перегляд мультимедіа сприяє формуванню специфічної картини світу, яка значно відрізняється від реальної. Це призводить до пригнічення емоційного стану дошкільників і деформації його емоційного розвитку. А надання дітьми переваги негативним героям призводить до частішого прояву агресивності. Нині уникнути впливів медіасередовища неможливо, але прикласти зусилля до зменшення негативного впливу досить реально. Для цього, насамперед, варто проводити профілактичні бесіди з батьками та корекційні роботи з дітьми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Абраменкова В. В.* Информационная среда и ее влияние на эмоционально-смысловое поле картины мира ребенка / В. В. Абраменкова. – М. : Проспект, 2000. – 308 с.
2. *Винтерхофф-Шпурк П.* Медиapsихология. Основные принципы / П. Винтерхофф-Шпурк ; [пер. с нем]. – Харьков : Гуманитарный центр, 2007. – 288 с.
3. *Гордієнко Л. О.* Вплив анімаційних фільмів на рівень тривожності дітей молодшого шкільного віку / Л. О. Гордієнко, В. В. Коваленко // Вісн. ДНУ. Серія : Педагогіка і психологія. – 2012. – № 18. – С. 57– 65.
4. *Мухина В. С.* Возрастная психология: феноменология развития, детство, отрочество / В. С. Мухина. – М. : Академия, 1999. – 456 с.
5. *Пацлаф Р.* Застывший взгляд: Физиологическое воздействие телевидения на развитие детей / Р. Пацлаф. – М. : Evidentis, 2003. – 224 с.

6. Петрунько О. В. Діти і медіа: соціалізація в агресивному медіа середовищі : монографія / О. В. Петрунько. – [2-ге вид]. – Ніжин : Аспект-Поліграф , 2011. – 480 с.

REFERENCES TRANSLITERATED

1. Abramenkova V. V. (2008) Informacionnaya sreda i ee vliyanie na ehmocional'no-smyslovoe pole kartiny mira rebenka [*The information environment and its impact on the emotional and semantic field picture Child World*] / V. V. Abramenkova. – Moscow: Prospekt. [in Russian].
2. Vinterhoff-Shpurk P. (2007) Mediapsihologiya. Osnovnye principy [*Media psychology. Basic principles*] / P. Vinterhoff-SHPurk ; [per. s nem]. – Harkov : Gumanitarnyj centr [in Russian].
3. Gordienko L. O. (2012) stat.sb. Vpliv animacijnih fil'miv na riven' trivozhnosti ditej molodshogo shkil'nogo viku [*The impact of animated films on anxiety level of primary school children*] / L. O. Gordienko, V. V. Kovalenko // Visn. DNU. Seriya : Pedagogika i psihologiya [in Ukrainian].
4. Muhina V. S. (1999) Vozrastnaya psihologiya: fenomenologiya razvitiya, detstvo, otrochestvo [*Age psychology: phenomenology development, childhood, adolescence*] / V. S. Muhina. – M. : Akademiya [in Russian].
5. Paclaf R. (2003) Zastyvshij vzglyad: Fiziologicheskoe vozdejstvie televideniya na razvitie detej [*Frozen opinion: Physiological effects of television on children's development*] / R. Paclaf. – M. : Evidentis. [in Russian].
6. Petrun'ko O. V. (2011) Diti i media: socializaciya v agresivnomu media seredovishchi : monografiya [*Children and the Media: socialization in aggressive media environment*] / O. V. Petrun'ko. Nizhin : Aspekt-Poligraf [in Ukrainian].

Hahanovska T. A. ANIMATED IMAGE AS A FACTOR IN THE NEGATIVE EMOTIONAL EXPERIENCES OF PRESCHOOL CHILDREN. Emotional development – an important stage in life, because emotions play a crucial role in the lives of everyone. This is especially true preschoolers because of their age, they have seriously faced with the realities of the world and so emotional or so they react. Also, the first experience emotional responses to the world, as a rule, is significant in the process of growing up a child or even throughout her life. In modern mediasociety important agent of emotional sphere of children are audio-visual (onscreen) media. Children are extremely fond of watching TV, especially cartoons. And under certain conditions (when excessively prolonged stay in front of TV, computer or other video device, while watching cartoons with elements of cruelty and aggression, etc.) consequences of excessive consumption of media products could adversely affect including and on situational or emotional health of the child and the development of emotional sphere in general. Therefore, the psychological characteristics of cartoons and animated images were analyzed by their impact on emotional state of preschool children. The basic mechanisms of influence of cartoons on the development of child's personality were considered together with their negative consequences. As well analyzed negative consequences on behavior preschooler perception after all, once the world children how to transfer own way behavior. After all preschool children very sensitive for external manifestations around world.

Key words: emotional state; the child's personality; media environment; problem of the influence of cartoons; problem of the influence of animated images.

Отримано 04.05.2016